

דפים ח – ט

יג. נחתומים הלוקחים תבואה מעם הארץ – האם חייבים להפריש תרומות ומעשרות וחלה?

הנחתומים (חברים. רש"י ותוס') שלקחו תבואה (דמאי) מעמי הארץ – לא חייבו אותם להפריש וליתן לכהן (ראשונים) אלא תרומת מעשר וחלה, אבל לא תרומה גדולה כי לא נחשדו עמי הארץ עליה, ולא מעשר ראשון ומעשר עני – שהמוציא מחברו עליו הראיה (משהפריש המעשר והופקע שם 'טבל', אין בו אלא ספק ממון הלכך יפרישם והם שלו). וכן מעשר שני – אינם חייבים להעלותו לירושלים, מתוך שפקידי המלכות חובטים אותם כל י"ב חדש ואומרים להם מכרו בזול מכרו בזול (-) כשמתחלפים הפקידים בכל שנה, מכבידים עליהם למצוא עלילות לגבות מהם ממון) – לא הטריחום חכמים. (והיו מוכרים אותו ללא הפרשת מעשר שני, והלוקח יפרישנו ויוליכנו לירושלים. עפ"י רמב"ם מעשר ט, יב; תוס' ועוד).

התוס' כתבו על פי הירושלמי שמדובר בנחתום המוכר לחבר [ולפי דעה אחת, דוקא במוכר במדה דקה שהמוכר נשכר, אבל מוכר במדה גסה שהלוקח נשכר – לא חייבו את הנחתום לעשר אלא את הלוקח], אבל למסור לעם הארץ אסור בלא הפרשת מעשר שני.

דף ט

- ד. א. מפני מה חרבו שילה, מקדש ראשון ומקדש שני?
ב. מפני מה חזרה בירה לראשונים ולא חזרה לאחרונים?
ג. מפני מה לא שרתה שכינה במקדש שני כבראשון?

א. שילה חרבה מפני שהיו בה שני דברים: גילוי עריות (כמו שנאמר בבני עלי. ואעפ"י שלא שכבו ממש, מתוך ששהו את קיני הנשים מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבום), ובזיון קדשים (גם בטרם יקטרון את החלב ובא נער הכהן... כי נאצו האנשים את מנחת ה').

מקדש ראשון חרב מפני שלשה דברים שהיו בו; עבודה זרה (כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס), גילוי עריות (יען כי גבהו בנות ציון...), ושפיכות דמים (וגם דם נקי שפך מנשה...). [לפיכך הביא עליהם הקב"ה שלש גזרות, כנגד שלש עבירות שבידם... רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה...]

עוד היה שם שנאת חנם אצל נשיאי ישראל... (היא בכל נשיאי ישראל, מגורי אל חרב... – אלו בני אדם שאוכלים ושותים זה עם זה ודוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם).
מקדש שני, היו עוסקים בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, וחרב מפני שהיתה בו שנאת חנם [ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות].

א. ב'שנאת חנם' כלול גם עוון לשון הרע היוצאת בגלל השנאה, שאל"כ לא היו נענשים בכך (הקדמת החפץ חיים).

ב. במקום אחר אמרו, לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא נהגו לפנים משורת הדין. ואין זו סתירה לסוגיתנו – כי זה וזה גרמו (עפ"י תוס' ב"מ ל:).
עוד אמרו (שבת קיט:): לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת... שביטלו ק"ש שחרית וערבית... שביטלו בה תשב"ר... שלא היה להם בושת פנים זה מזה... שהושוו קטן וגדול... שלא הוכיחו זא"ז... שבזו בה תלמידי חכמים... שפסקו בה אנשי אמנה, במשא ומתן (ע"ע מכתב מאלהו ח"ג עמ' 215).

ועל חורבן בית ראשון אמרו (בירושלמי חגיגה א,ו): מצאנו שויתר הקב"ה לישראל על עבודת כוכבים ומזלות ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים, על מאסם בתורה לא וויתר (ע"ע בפירוש האלשיך הק' איכה ב,א).

ב. רבי יוחנן ורבי אלעזר אמרו שניהם: ראשונים שנתגלה עוונם (שלא היו מכסים פשעיהם) – נתגלה קיצם (כי לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם אל המקום הזה). אחרונים שלא נתגלה עוונם (שרשעים בסתר היו. רש"י. ויש מפרשים שאף להם עצמם לא נתגלה) – לא נתגלה קיצם.

[אמר רבי יוחנן: טובה צפורנם של ראשונים מכריסם של אחרונים. אמר לו ריש לקיש: אדרבה אחרונים עדיפים שעוסקים בתורה על אף שעבוד מלכויות. אמר לו: בירה תוכית, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים].

ג. ריש לקיש אמר: לכך לא שרתה שכינה במקדש שני כמו בראשון, מפני שבני בבל לא עלו כולם כחומה בימי עזרא אלא מעט, לפיכך מנעו שכינה מלשוב לשרות כבראשונה ואך מקצת חזון שכינה היה שם. ורבי יוחנן אמר: אפילו היו עולים כולם בימי עזרא, לא היתה שכינה שורה במקדש שני שנאמר יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם – אין השכינה שורה אלא באהלי שם – (בית ראשון שבנה שלמה, ולא בית שני שבנו פרסיים הבאים מיפת).

דפים י – יא

טו. האם המקומות דלהלן חייבים במזוזה אם לאו?

א. הלשכות והשערים והעזרות שבמקדש.

ב. סוכת החג.

ג. בית העשוי לימות החמה או לימות הגשמים.

א. כל הלשכות שהיו במקדש לא היו להן מזוזות חוץ מלשכת פרהדרין. לדעת תנא קמא לשכת פרהדרין חייבת במזוזה מהתורה מפני שהיה בה בית דירה לכהן גדול שבעה ימים בשנה. ולרבי יהודה חייבת מגזרת חכמים (שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורים. כן פירש רבא) אבל מהתורה פטורה, אם משום שאינה עשויה לימות החמה ולימות הגשמים לכן אינה בכלל 'בית' (רבה), אם משום שדירה בעל כרחא לא שמה דירה (רבא). [ובירושלמי משמע שרבי יהודה פטר משום שסובר בית של הקדש פטור ממזוזה].

אביי רצה לומר שבמשך שבעת הימים שהכהן הגדול דר שם, חייבת במזוזה מהתורה לכולי עלמא. לא נחלקו אלא בשאר ימות השנה; לת"ק חייבת משום גזרה אטו שבעה ולרבי יהודה – שלא יאמרו בבית האסורים הוא חבוש. כן פרש"י. ואילו התוס' מפרשים שלחכמים פטור ממזוזה בשאר ימות השנה אף מדרבנן, כי אין שם דירה בשאר ימות השנה. ולרבי יהודה חייבת מגזרה דרבנן.

רבא הקשה על כך ופירש שבשאר ימות השנה פטור לכולי עלמא, ומחלוקתם אמורה רק בשבעת הימים; לחכמים חייב מדאורייתא ולרבי יהודה – מגזרה, כאמור.

לשכת בית האבן שהכהן השורף את הפרה דר בה שבעה ימים, לפי תירוץ אחד בתוס', חייבת במזוזה כלשכת פרהדרין. ולפי תירוץ אחר פטורה כי לא היתה משמשת לדירה אלא אחת לכמה שנים. בספר אור שמח (מזוזה ו,ו) פירש טעם אחר; כיון שהכהן שוהה שם בבידוד, שאין אחיו הכהנים נוגעים בו, לפיכך הכל מודים שדירה בעל כרחא כגון זו לא שמה דירה.